

Yeryüzünü Kıvrım Kıvrım Dolaşan

AKARSU LAR

*Dağlarda, ovalarda dolaşır; bazen yavaş, bazen hızlı akarım.
Sesim dinleyene, manzaram izleyene huzur verir; bilin bakalım benim adım nedir?*

Doğru tahmin ettiniz, bilmecemizin yanıtı akarsu! Hemen hemen hepimiz küçük ya da büyük bir akarsuyun yanından geçmiş, belki kıyısında piknik yapmış, belki de üzerinde tekneyle gezintiye çıkmışızdır. Peki şimdi bu su kütlelerini daha yakından keşfetmeye ne dersiniz?

Akarsular belirli bir yol izleyerek akan tatlı su kaynaklarıdır. Mavi gezegenimizin yaklaşık yüzde 70'i sularla kaplı olsa da bu suyun neredeyse yüzde 99'unu tuzlu sular ve buzullar oluşturur. Yani canlılar tarafından erişilebilen su miktarı, toplam suyun sadece yüzde 1 kadarı. Tatlı suyun ne kadar vazgeçilmez olduğunu düşündüğümüzde akarsuların önemini daha iyi anlayabiliriz.

Akarsular genellikle dağ ya da tepe gibi yüksek yerlerden doğar. Akarsuların başladığı bu noktalara **kaynak** adı verilir. Yağmur ve eriyen kar, yer çekiminin etkisiyle aşağı doğru akar. Bu sırada diğer sularla birleşerek genişler ve derinleşir. En küçük akarsulara **dere** denir. Dereler birleştiğinde **çay**ları, çaylar birleştiğinde **nehir**leri oluşturur. Akarsular yolculuklarının sonuna doğru bir denize ya da göle dökülebilir. Bu yerlere **akarsu ağızı** denir.

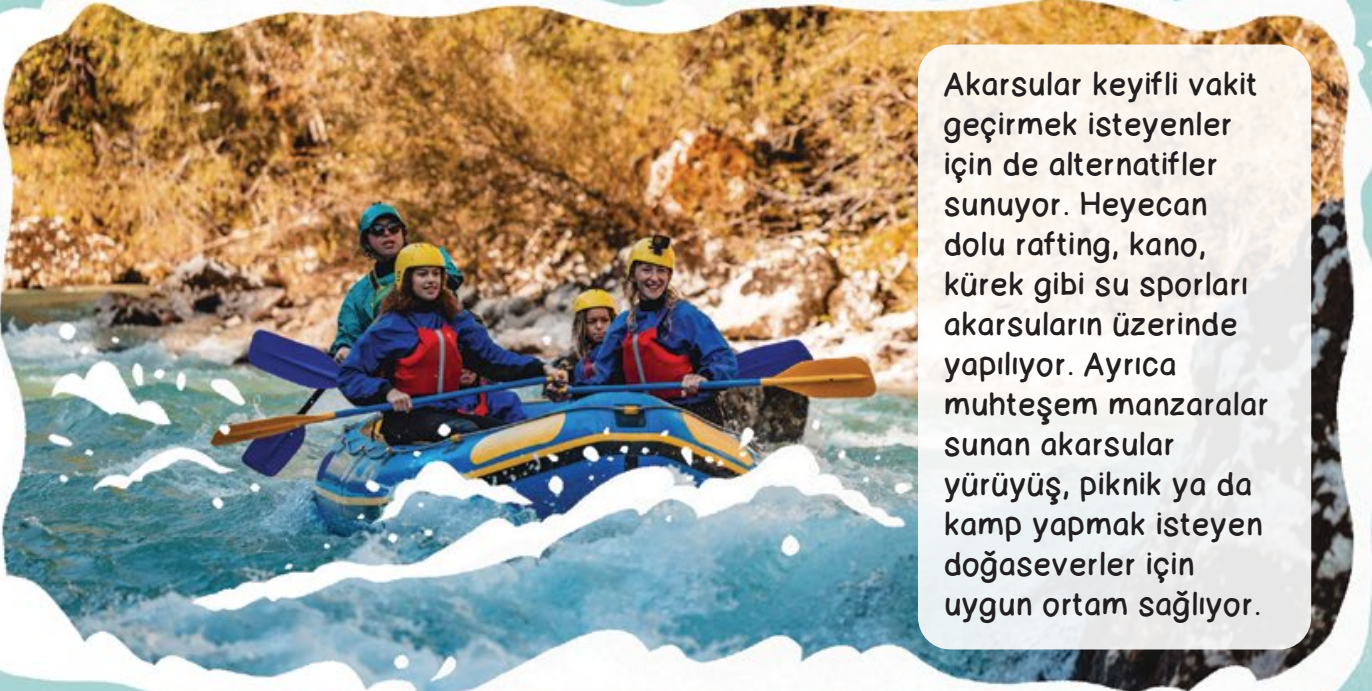
Akarsular binlerce kilometre boyunca akabilir. Afrika kıtasında bulunan Nil Nehri yaklaşık 6.700 kilometre uzunluğuyla dünyanın en uzun akarsuyudur. Ülkemizin sınırları içinde doğan ve denize dökülen en uzun akarsu ise 1.355 kilometre uzunluğundaki Kızılırmak'tır.

Akarsuların **debisi** yani herhangi bir noktasından belirli bir sürede akan su miktarı yıl boyunca değişiklik gösterir. Yağış, sıcaklık, buharlaşma gibi etkenlere bağlı olarak su miktarı artar ya da azalır. Diğer yandan akarsular Dünya'nın yüzeyini de şekillendirir, geçtikleri yerleri değiştirirler. Aktıkları zemindeki kayaları aşındırarak su yatağının giderek derinleşmesini, böylece binlerce yıl içinde vadilerin ve kanyonların oluşmasını sağlarlar.

Samsun'da bulunan yaklaşık 2,5 kilometre uzunluğundaki Şahinkaya Kanyonu, Kızılırmak'ın üzerinde yer alır.

Akarsuların insanlar için pek çok yararı var. Eski çağlardan beri akarsu kıyıları yaşam alanı olarak tercih edilmiş. Dünyanın ilk medeniyetleri arasında sayılan Mısır medeniyeti Nil Nehri'nin, Mezopotamya medeniyetleri ise Fırat ve Dicle nehirlerinin çevresinde kurulmuş. Peki sizce neden? Bunun sebebi insanların tatlı suya yakın olarak içme suyu ihtiyaçlarını kolaylıkla giderebilmesi, verimli arazilerde tarım yapması ve hayvancılıkla uğraşması.

Günümüzde evlerde, iş yerlerinde ve benzeri alanlarda hem içme suyu olarak hem de temizlik gibi amaçlar için kullanılan suyun önemli bir bölümü akarsulardan arıtılarak elde ediliyor. Tarımsal alanların sulanmasında, ulaşım ve taşımacılıkta akarsulardan yararlanılıyor. Bununla birlikte akarsularda balıkçılık da yapılıyor.

Akarsular keyifli vakit geçirmek isteyenler için de alternatifler sunuyor. Heyecan dolu rafting, kano, kürek gibi su sporları akarsuların üzerinde yapılıyor. Ayrıca muhteşem manzaralar sunan akarsular yürüyüş, piknik ya da kamp yapmak isteyen doğaseverler için uygun ortam sağlıyor.

Akarsular ve kıyıları çok sayıda bitki ve hayvana da ev sahipliği yapıyor. Kuşlardan sürüngenlere; sayısı on bini aşan balık türlerinden tilki, ayı ve kunduz gibi memelilere pek çok canlıya yuva oluyor. Hasır otu, su sümbülü gibi otsu bitkilerden salkım söğüt gibi ağaçlara çeşit çeşit bitki türü de bu alanlarda yetişiyor. Akarsularda yaşayan canlı türleri; yatak eğimi, suyun akış sürati ve mineral içeriği gibi etkenlere göre farklılık gösterebiliyor.

Akarsuların taşıdığı kil, kum ve çakılların akarsu ağzlarında uzun yıllar boyunca birikip tabakalar hâlinde çökmesiyle oluşan üçgen şekilli düzlüklere delta denir.

Gediz Nehri'nin Ege Denizi'ne döküldüğü yerde bulunan Gediz Deltası, ülkemizin zengin canlı çeşitliliğine sahip alanlarından biri. Tatlı ve tuzlu su ekosistemlerinin bir araya geldiği bu önemli bölgede başta flamingolar olmak üzere yüzlerce kuş türü yaşıyor. Burada tepeli pelikan ve dikkuyruk gibi nesli tehlike altında olan canlılar da görülebiliyor. Deltada ayrıca sakız, menengiç ve fıstık çamı gibi bitkiler yetişiyor.